

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΔΗΜ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤ.

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

1951

κάθε ἄλλον σύγχρονο συγγραφέα, ὁ Γκράχαμ Γκρήν ἔχει φανερό κίνητρο τὴν καταπολέμηση τοῦ κακοῦ. Ἐχει τὴ γνώση τοῦ κακοῦ μέσα στὸ αἷμα του. Ἐχει πῶς τέλεια τὴ γνώση τοῦ κακοῦ ἀπὸ ὅσο ἔχει τοῦ καλοῦ. Καὶ μόνο ὕστερα ἀπὸ τὸ ἔργο του «Ἡ Δύναμη καὶ ἡ Δόξα» βλέπουμε τὴ γνώση τοῦ καλοῦ νὰ δυναμώνει.

Ὁ Γκρήν ἔγραψε πολλὰ μυθιστορήματα ποτισμένα, τὰ περισσότερα, ἀπ' τὴν ἀγάπη τῆς περιπέτειας, πού εἶναι ἄς ποῦμε, τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοῦ ἐξωτερικοῦ μύθου του. Στὰ 1935 ὁ Γκρήν πῆγε στὴ Λιμπέρια καὶ γύρισε πεζὸς τὸν τόπο, μέσα ἀπὸ δάση κι' ἀπὸ ἄπατες περιοχές. Ἐγραψε ὕστερα τὸ «Ταξίδι δίχως χάρτες», πού ἦταν μιὰ ἐπιστροφή στὸν παιδικὸ τρόπο.

Ὁ Γκρήν ἔγινε καθολικὸς, καὶ τὴν ὄπτασία πού εἶχε τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, ὅπου ἀνταμώνονται τὸ κακὸ καὶ τὸ καλὸ, τὴν κράτησε πιστὰ μέσα στὸ ἔργο του, μὲ μεγάλη συνέπεια. Τὰ βιβλία του εἶναι τραγωδίες πού ὅλες χαρακτηρίζονται ἀπὸ πλοκὴ τέτοια ὥστε συνάμα νὰ εἶναι καὶ βιβλία εὐχάριστα στὸ διάβασμα. Ἄν καὶ πιστὸς καθολικὸς καὶ μαχητὴς τῆς θρησκείας του, ὁ Γκρήν δὲν ἔχει τίποτα ἀπὸ τὸν ἱεραπόστολο. Δὲν εἶναι προπαγανδιστὴς. Δὲν προπαγανδίζει, δὲν προσηλυτίζει. Ἀλλὰ ἡ μαχητικὴ τῆς πίστεως του καὶ τὸ βάθος τῆς φαίνεται στὸν τρόπο πού γράφει. Γράφει ὅπως ὁ Θεοτοκόπουλος ζωγράφιζε. Τὰ πρόσωπά του εἶναι παραμορφωμένα, τὸ φῶς του μεταφυσικὸ, οἱ πινελιές του ὄνειρικες κι' ἀπίθανες, ὅπως τοῦ μεγάλου ἐκείνου ζωγράφου τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ ὄρασή του ἐπίσης παραμορφωμένη ὅλα τὰ βλέπει λοξὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως του, πού εἶναι ἡ καταπολέμηση τοῦ κακοῦ. Σιγὰ· σιγὰ μόνο ὁ ἀναγνώστης καταλαβαίνει, διαβάζοντας, ὅτι ὁ Γκρήν κατατρύχεται ἀπὸ τέτοια ἐγνοια τῆς ἀρετῆς ὥστε νὰ ἐξαγνίζει τὴν κακία καὶ τὴν ποταπότητα πού στὰ ἔργα του ἐνσαρκώνονται σὲ καλὰ διαλεγμένα πρόσωπα.

Τώρα ὁ Γκρήν εἶναι περίπου σαράντα χρόνων, κι' εἶναι ἀπ' τοὺς καλοὺς μυθιστοριογράφους τῆς γενιᾶς του. Ὄταν λογαριάσουμε τὴν πρόοδο πού ἔχει κάνει μέσα στὰ περασμένα δεκαπέντε χρόνια, καὶ τὴν τεράστιας ἰκανότητάς του, καὶ τὴν ἀριστητέχνη του, καὶ τὴ βαθειὰ γνώση τῆς τεχνικῆς, πειθόμαστε στ' ἀλήθεια πὼς εἶναι συγγραφέας ἀληθινός. Πολιορκεῖ τὰ σπουδαιότερα προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τὸν σημερινὸν ἄνθρωπο.

Καὶ μὲ τρόπο γόνιμο. Κι' ἡ παράξενη, μυστικὴ, καμιά φορὰ ἄγρια, μὰ πάντα βαθύτατα ποτισμένη μ' ἀγιωσύνη ἀποιή του, σ' ὅλα τὰ ζητήματα, ὅσο κι' ἂν μᾶς ξενίζει, μᾶς πείθει. Ἀξιολόγηση στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης εἶναι ἔργο στείρο. Γι' αὐτὸ, ἀποφεύγοντας τὴν ἀπόλυτες κρίσεις, θὰ ποῦμε, δίχως δισταγμὸ, πὼς ὁ Γκρήν εἶναι ἓνας πολὺ σημαντικὸς ἐκπρόσωπος, στὴν περιοχὴ τῆς Λογοτεχνίας, τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Γ. Ν. Α.

Ὁ τάφος τοῦ Πάλλη.

Ἀρχῆς τοῦ περασμένου Σεπτεμβρίου βρισκόμουν στὰ Γιάννινα. Πῆγα σὲ πολλὰ κατατόπια, καθὼς σημειώνω κι' ἄλλοι, νὰ ἰδῶ καὶ νὰ μάθω. Πῆγα καὶ στὸ νησί, φυσικά. Ἐκεῖ, σ' ἓνα σπίτι πού ἀπομένει ἀκόμα ρημάδι, σκοτώσανε τὸν Ἄλη. Ἐκεῖ διατηροῦνται ἀκόμα τὰ μοναστήρια καὶ τὰ σχολεῖα τῆς Τουρκοκρατίας, κατάγραφες ἐκκλησιῶν πού ἀνασαίνουν σιωπὴ καὶ κατάνυξη. Σ' ἐν' ἀπὸ τοῦτα, στὸ μοναστήρι τὸ λεγόμενο τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἀπὸ πίσω, σὲ κατατόπι τοιχογυρισμένο ἐρημικὸ, γεμάτο χόρτα φυτρωμένα στὴν τύχη, πού τὰ εἶχε σκοτώσει ἡ φλόγα τοῦ καλοκαιριοῦ, συναπάντησα καὶ τὸν τάφο τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη. Δὲν τὸ θυμόμουν καθόλου, ἴσως καὶ νὰ μὴν τόχα μάθει ποτέ, πὼς ὁ «Λέκας ὁ Ἀρβανίτης ὁ μαλλιαρὸς» εἶταν θαμμένος ἐκεῖ. Λίγο πρωύτερα εἶχα σταθεῖ μπροστὰ στὴν προτομὴ του, κομωμένη ἀπὸ τὸ Θωμὰ Θωμόπουλο καὶ ἰδρυμένη στὴν αἴθουσα τοῦ «Δημοτικοῦ μουσείου», ἀπάνου στὸ κάστρο. Μὰ τὸν τάφο του δὲν τὸν πρόσμενα στὸ μοναστήρι τῶν Φιλανθρωπινῶν—καὶ ξαφνιάστηκα. Ἐνας πέτρινος σταυρὸς μὲ τ' ὄνομά του, τὸ ἐπώνυμό του καὶ τὴς δυὸ χρονολογίες τοῦ βίου του: 1851-1935. Πέτρινη τοιχογυριστὰ καὶ χορτάρι κ' ἐκεῖ πέρα ξερό. Τίποτες ἄλλο. Ἐρημιὰ καὶ σιωπὴ καὶ γαλήνη.

Στὸ μοναστήρι κατοικοῦν ἀπλοὶ ἄνθρωποι τῆς θάλασσας. Εἶχαν στὴν αὐλὴ του, στὸ λιθόστρωτο, ἀπλωμένα τὰ δίχτυα τους καὶ τὰ φρόντιζαν μὲ τὴ λεπτολογία, πού πάντα ξαφνιάζει στοὺς ψαράδες, σὰ λάχει καὶ κοιτάξεις τὰ δάχτυλά τους, τὰ χέρια τους. Πὼς κατορθώνουν μὲ τέτια χέρια χοντρά, ψημένα στὴν ἀρμύρα τοῦ νεροῦ, νὰ φέρνουν σὲ τέλος μιὰ τόσο ἀνάλαφρη μαστοριά. Εἶχανε καὶ μελίτσια κεῖ μέσα καὶ τὰ κουβέλια τους εἶταν στημένα ὀλόγυρα στὸν τάφο τοῦ Πάλλη, τσίμα τσίμα στὸν τοῖχο.

Θέλω νὰ πῶ, πὼς δὲ μοῦ κακοφάνηκε καθόλου, πού βρήκα τὰ μελίτσια σιμὰ στὸν τάφο τοῦ Πάλλη. Φίλεργα καὶ ζωηρὰ καὶ χαρούμενα πολὺ ἐπάξια συντροφεύαν στὸν ὕπνο του τὸ στερνὸ τὸν ἄνθρωπο πού ἀγάπησε τὴ ζωὴ, τὴν ἐνέργεια καὶ τὰ νιάτα. Θλίψη μονάχα ἡ ἐγκατάλειψη τοῦ τάφου μοῦ προκάλεσε. Λίγη φροντίδα, ὄχι περισσότερη ἀπ' ὅση θὰ ταίριαζε στὴν ἀπλότητα καὶ στὴν ἡρεμία τοῦ τόπου, θὰ ἔπρεπε, νομίζω, νὰ μὴν ἀπολείπει.

Στάθηκα κάμποση ὥρα κειδὰ χάμου, νὰ κοιτάζω τὸ σταυρὸ, νὰ κοιτάζω τὰ κουβέλια καὶ νὰ συλλογιόμην τὸν Ἀλέξανδρο Πάλλη, πού τόσο τὴν καμάρωνε τὴν ἡπειρωτικὴ του καταγωγή καὶ τόσο τὴ λογάριζε τὴν ἄμεση ἐπαφή του μὲ τὴ φύση καὶ τὸ λαό, αὐτὸς ὁ σχεδὸν παντοτεινὰ ξενιτεμένος. Καὶ νὰ θυμοῦμαι ἐπιμονα ὄχι τὴν «Ἰλιάδα» του, ὄχι τὸν «Κύκλωπά» του, τὸν «Ἐμπορό» του «τῆς Βενετίας» καὶ τὴς μεταφραστικῆς του δημιουργίης τὴς ἄλλης, ἀπὸ τὸ Θουκυδίδη καὶ τὸν Κάντ, ἀπὸ τὰ κείμενά τους τὰ δυσανάβητα, μὰ τὰ λιγοστά του τραγούδια, τὰ γεμάτα λυρισμὸ ἀντρίκιο, καὶ τὰ μεταφράσματά του ἀπὸ τὰ μικρὰ λυρικά τῆς ξένης

ποίησης, τῆς ἀγγλικῆς κυριότατα. Θυμόμουν τὴ «Μολυβιάτισσα», τὴ «Μισιριώτισσα», τὴν ἀνοιχτόστομη «Σαμιώτισσα». Θυμόμουν καὶ τὰ «Παιδιάτικα» του. Καὶ δὲν ξέρω πῶς, καταμεσίς στή θύμησή μου στάθηκε κεῖνο τὸ γλυκὸ τραγουδάκι τοῦ Burns, πού τόσο ὁμορφα μεταγλώττισε ὁ Πάλλης: «Γιάννη μου ἀγάπη μου Γιαννάκη» —καὶ μάλιστα οἱ στίχοι του οἱ στερνοί, οἱ λυπημένοι:

Μὰ ἡ ὄρα, Γιάννη, πιά σημαίνει,
καὶ κούτσα κούτσα ἄς κατεβοῦμε,
στή ρίζα, φῶς μου, ἀγκαλιασμένοι
νὰ κοιμηθοῦμε.

Κοιμάται τώρα ἐκεῖ πέρα κι ὁ Λέκας ὁ Ἀρβανίτης. Στὴ γῆ τῶν προγόνων, μὰ χωρὶς «τὰ λουλούδια τῆς πατρίδας» του, πού τάχε, δέσμη, τυπωμένα καὶ στὰ βιβλία του καὶ στ' ἄλλα χαρτιά του, γιατί δὲ βρέθηκε καποιο χέρι νὰ τὰ φυτέψει στὸν τάφο του.

Ι. Μ. Π.

«Ὁρφανοτροφεῖον θηλέων».

Μιὰ δευτέρη θύμησις ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ὁρφανοτροφεῖον τῶν κοριτσιῶν. Σ' εὐρυχωρότατο μέγαρο, χτισμένο σ' ἀνηφοριὰ κι ἀνάμεσα σὲ θαυμάσιο περιβόλι. Ἀπὸ τὸν ἐξώστη του ρίχνεις τὴ ματιά σου ὀλόγυρα κι ἀντικρῦζεις τὸ Μιτσικέλι, πού στέκει ὀλόρθο ἀπάνου ἀπὸ τὰ ἤσυχνα νερά τῆς λίμνης, καὶ τὰ δίδυμα κάστρα καὶ τὴν πολιτεία καὶ τ' ἄλλα βουνὰ καὶ τὸν κάμπο. Ὡρα πρωινὴ καὶ τὰ λουλούδια ἀνασαίνουν δροσιὰ κ' εἶναι τὰ πάντα λουσμένα σὲ χαρούμενο φῶς. Χαρούμενο εἶναι καὶ τ' ὄρφανοτροφεῖο. Ἀπέραντοι διάδρομοι, ἀπέραντες αἴθουσες, ψηλὰ ταβάνια, μεγάλα παράθυρα, σπίτι τοῦ παλιοῦ καιροῦ, πάστρα καὶ τάξη.

Δὲ μπαίνω πάντα μὲ καλὴ διαθεσὴ σὲ τέτια ἰδρύματα: κάποια ψύχρα σταλάζει στὴν καρδιά μου ἢ ἐπίσημη, ἢ τυπικὴ καὶ μεθοδικὰ ὀργανωμένη φιλανθρωπία, ὅσο κι ἂν δείχνεται σὲ πολλὰ ἀπαραίτητη. Καὶ τὴν ὀρφάνια κατάκαρδα τὴ θλίβομαι, τὰ παιδιὰ τὰ μικρὰ τ' ἀπροστάτευτα, πού δὲ γνώρισαν ἢ καὶ πού πρόωρα τοὺς ἔχασαν τοὺς γονιούς, θύματα κακότροπης μοίρας ἢ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν πολέμων καὶ τῶν δυσόλων καιρῶν. Τὴ θλίβομαι καὶ προστατευμένη καὶ ἀνυπεράσπιστη τὴν ὀρφάνια, γιατί εἶναι πάντα ὀρφάνια. Κι ἂν ἀποφασίζω νὰ γράψω τὸ σημείωμα τοῦτο γιὰ τ' Ὁρφανοτροφεῖο τῶν κοριτσιῶν στὰ Γιάννινα, τὸ κάνω μόνο καὶ μόνο γιατί κάπως ἠρέμησε μέσα κεῖ ἡ καρδιά μου.

Τὰ κορίτσια μαθαίνουν νὰ ὑφαίνουν, νὰ κεντοῦν καὶ νὰ ράβουν. Μαθαίνουν κι ἄλλα πολλά. Μὰ ἡ προσπάθεια πού γίνεται στὸν τομέα τῆς λαϊκῆς χειροτεχνίας εἶναι ὀλωσδιόλου ἰδιαιτέρα ἀξιοπρόσεκτη. Νεοτερίζουν σὲ πολλὰ «μοτίβα» ἢ καὶ δανείζονται πρότυπα κι ἀπὸ τόπους ἄλλους ἑλληνικούς. Μὰ κυριότατα συντηροῦν ζωντανὴ τὴ ντόπια παράδοση, τὴ γιαννιώτικη, τὴ μετσοβίτικη, τὴ ζαγοριοχωρίτικη. Στάθηκα πάνου ἀπὸ τοὺς ἀργαλειούς. Καὶ θαύμασα τὴν ὑπομονή, τὴν ἐπιδεξιότητα, τὴ σιγουριά τῶν

κοριτσιῶν πού ὑφαίνουν τὸ μετάξι καὶ τὸ μαλί. Κι ἀπὸ τὰ χέρια τους βγαίνουν μικρὰ κατορθώματα, ἐκφράσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς προαιώνιες, προικισμένες μὲ ὅλη τὴν καλαισθησία, πού κληροδότησαν αὐτόματα οἱ παλιὲς στίς καινούριες γενιές.

Ἡ γιαννιώτικη τέχνη ἔγινε κοινότατο ἀντικείμενο ἐμπορικῆς συναλλαγῆς ἐδῶ στὴν Ἀθήνα. Τυποποιήθηκε, ἔχασε τὴν ὁμορφιά καὶ τὴ χάρι τῆς πατροπαράδοτης μαστοριάς. Ἔτσι ὅλα ξεφτίζουν σὲ τούτους τοὺς καιροὺς τοὺς ἀνάποδους. Ἔρχεται ἡ μηχανή, πού δὲν ἔχει ψυχὴ, καὶ τὴ σκοτώνει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν προσωπικὴ ἐπίνοια, τὴν προσωπικὴ σφραγίδα. Αὐτὸ ἴσια ἴσια προσπαθοῦν νὰ καταπολεμήσουν στ' Ὁρφανοτροφεῖο θηλέων στὰ Γιάννινα: τὴν τυποποίηση. Βέβαια, πολλὰ ἀπὸ τ' ἀρχαῖα «μοτίβα» ἀντιγράφονται καὶ ξανά ἀντιγράφονται. Διαφορετικὰ εἶναι πολὺ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νὰ γίνει. Μὰ δὲν παίζει ρόλο σὲ τούτη τὴν ἀπομίμηση ἢ μηχανή. Γιατί, ἀπλούστατα, ἡ μηχανὴ δὲν ὑπάρχει. Ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο πού βγαίνει ἀπὸ τ' ἀξία χέρια του, γεμάτο ζέστα ψυχῆς. Τίποτε ἄλλο δὲ θέλω νὰ σημειώσω.

Ι. Μ. Π.

Τὸ «Ἀθηναῖον».

Σὲ ἄλλη στήλη δίνουμε τὸ πρόγραμμα τῶν ἐφετειῶν του μαθημάτων. Ἀλλὰ καὶ ὀφείλουμε νὰ σημειώσουμε πόσο γρήγορα καὶ πόσο μόνιμα κέρδισε τὴ γενικὴ ἐκτίμηση αὐτὴ ἢ ἀνεπίσημη μὰ καὶ τόσο σημαντικὴ πνευματικὴ ὀργάνωση, πού ἤρθε νὰ ἀναπληρώσει σὲ πολλὰ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ τίς Ἀνώτατες Σχολές μας. Αὐτὸ πού λέμε εὐρύτερη καὶ οὐσιαστικὴ μόρφωση, αὐτὸ πού εἶναι ὁ πόθος ὅλων ἐκείνων πού ἀληθινὰ ἀγαποῦν τὸν τόπο καὶ ἐργάζονται γιὰ τὴν προκοπὴ του, ἀποτελεῖ τὴ βασικὴ ἐπιδίωξη τοῦ «Ἀθηναίου». Κι ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὸ πυκνὸ καὶ φανατικὸ ἀκροατήριον τῶν περισσοτέρων ὀμιλητῶν του, ὑπάρχει κιόλα ἓνα ἀξιόλογο ἀποτέλεσμα. Ἔχουμε ἄλλωστε καὶ μιὰν ἐγγύηση, πού ἀξίζει νὰ τὴν ὑπολογίσουμε. Τὸ «Ἀθηναῖον» πέρασε ἐφέτος στὸν ἕκτο χρόνο ἀπὸ τὴν ἰδρυσὴ του. Ποιὰ ἄλλη ἀνάλογη ἑλληνικὴ προσπάθεια μπορεῖ νὰ ἐπιδείξει ἔστω καὶ τὴ μικρὴ αὐτὴ διάρκεια; π. χ.

Δυὸ καλοὶ μας φίλοι

Ἐμεινε πάλι λίγες ἡμέρες στὴν Ἀθήνα ἓνας παλιὸς καὶ πολὺτιμος φίλος μας, ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀνρί Γκεργουάρ, καὶ μᾶς ἔκανε μιὰ σημαντικὴ προσφορά: τὴ διάλεξή του, στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτο, γιὰ τὴν προέλευση καὶ τὴ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ, πού ἦταν καρπὸς πολὺχρονης ἔρευνας καὶ ὑποδειγματικῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Ἡ ἐργασία αὐτὴ θὰ τυπωθεῖ, καθὼς μαθαίνω, γρήγορα καὶ τότε θὰ ἐκτιμηθεῖ ἀκόμη καλύτερα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀκροατήριον τοῦ κ. Γκεργουάρ δὲν δυσκολεύθηκε νὰ μαντέψει καὶ νὰ ἐκτιμήσει τὸ μόχθο καὶ τὴν ἀλάθευτη κρίση,